

IZDAVAČ
"PRAVO" - časopis PRAVO-teorija i praksa
Poštanski fah 13
21102 Novi Sad
tel. 021/364-362
28-469

Uređivački odbor

KOVILJKA BARAC, prof. dr VOJIN BJELICA, dr SLAVKO
BOGDANOVIĆ, prof. dr. SLAVKO CARIĆ, prof. dr DUŠANKA
ĐURDEV, RASTISLAV GRNJA, prof. dr IVICA JANKOVEC,
mr MILE KORAĆ, dr VUKSAN LAKIĆEVIĆ, dr DRAGAN
MRKŠIĆ, dr DARINKA NEDELJKOVIĆ, mr DRAGOSLAV
NEŠKOV, mr ALEKSANDAR RADOVANOV, MILAN VLATKOVIĆ,
prof. dr MIROSLAV VRHOVŠEK i prof. dr MIROSLAV VITEZ.

Glavni i odgovorni urednik
Mr ALEKSANDAR RADOVANOV

Rukopisi se šalju na adresu: Časopis PRAVO - teorija i praksa,
Poštanski fah 13
21102 Novi Sad

Rukopisi se ne vraćaju.

Pretplata se uplaćuje na: "PRAVO", Novi Sad

Žiro račun: 45700-601-2-26128 ZOP Novi Sad

Dizajn časopisa: Miodrag Nedeljković, akademski slikar

Korektor i lektor: Helena Skuban

Štampa: Futura, Novi Sad

U finansiranju ovog časopisa učestvuje Savezno ministarstvo za razvoj,
nauku i životnu sredinu.

Na osnovu mišljenja Ministarstva za nauku i tehnologiju Republike
Srbije br. 413-00-4/94 od 25. V. 1994. godine PRAVO - teorija i praksa
je stručna publikacija oslobođena opšteg poreza na promet.

PRAVO

teorija i praksa

Godina XVII

Novi Sad, jul-avgust 2000.

Broj 7-8.

Sadržaj

IZVORNI ČLANCI

Dr Slavko Carić: Vrste ugovora o vazdušnom prevozu	3
Dr Zoran Ponjavić: Određivanje visine izdržavanja	8

AKTUELNA TEMA

Dr Zoran Arsić: Akcija sa više vlasnika (pravna zajednica na akciji)	13
Dr Dušanka Đurdev: Osnivanje i rad slobodnih zona u Jugoslaviji	17
Mr Branislava Lepotić: Razgraničenje nekih pojmova u vezi sa ratnom štetom	24

POGLEDI I MIŠLJENJA

Dr Dragan Jovašević: Institut pomilovanja u teoriji i praksi krivičnog prava	30
Dr Dragoljub Lazarević: Sloboda pristupanja i sloboda istupanja iz zadruga	39
Mr Antal Bozoki: Prava deteta	45

IZ STRANOG PRAVA

Mr Slobodan Jovanović: Zakon o arbitraži Velike Britanije iz 1996. godine	53
---	----

SUĐSKA PRAKSA

Praksa Saveznog ustavnog suda	56
Praksa Ustavnog suda Srbije	64
Praksa Vrhovnog suda Srbije	68

PRIKAZI

Prof. dr Bojan Zabel: Tržno pravo – teorija i praksa pravnog uređenja tržišta (prof. dr Slavko Carić)	79
--	----

PROPAGANDNE PORUKE

LAW

theory and practice

Year XVII

Novi Sad, July-August 2000

No. 7-8

Contents

ORIGINAL PAPERS

- Dr. Slavko Carić: Types of Contracts on Air Transport 3
Dr. Zoran Ponjavić: Determination of Alimony Amount 8

ACTUAL TOPICS

- Dr. Zoran Arsić: Shares with More Shareholders (Legal Union on Shares) 13
Dr. Dušanka Djurdjev: Founding and Operation of Free Zones
in FR of Yugoslavia 17
Mr. Branislava Lepotić: Fixing the Boundaries between Some Notions
Concerning War Damage 24

REVIEWS AND OPINIONS

- Dr. Dragan Jovašević: Institute of Amnesty in Theory and Practice
of Criminal Law 30
Dr. Dragoljub Lazarević: Freedom to Join and Freedom to Get Out
from the Co-operative 39
Mr. Antal Bozoki: Rights of Children 45

OUT OF THE FOREIGN LAW

- Mr. Slobodan Jovanović: Law on Arbitration of Great Britain from 1996 53

LEGAL PRACTICE

- Practice of the Federal Constitutional Court 56
Practices of the Constitutional Court of Serbia 64
Practice of Supreme Court of Serbia 68

REVIEWS

- Dr. Bojan Zabel: Market Legal Theory and Practice of Market Legal System (Prof.
Dr. Slavko Carić) 79

ADVERTISING MESSAGES

izvorni članci

Dr Slavko Carić*

VRSTE UGOVORA O VAZDUŠNOM PREVOZU

Pojam ugovora o vazdušnom prevozu

Ugovorom o vazdušnom prevozu obavezuje se vazdušni prevoznik da obavi ugovoreni prevoz od mesta polaska do mesta opredeljenja u ugovoreno vreme, a druga ugovorna strana - naručilac prevoza, odnosno putnik, se obavezuje da za obavljeni prevoz plati ugovorenu ili odgovarajuću prevozninu.

Kod ugovora o vazdušnom prevozu pojavljuje se veći broj lica koja su po pravilu u različitim pravnim položajima i koja imaju različita prava i ovlašćenja na osnovu ugovora o vazdušnom prevozu ili povodom ovoga ugovora. U tome pogledu nisu ni svi vazdušni prevoznici u istom pravnom položaju i u našem pozitivnom pravu se zbog toga u vazdušnom saobraćaju kod vazdušnih prevoza razlikuju: 1. prevoznik, 2. ugovorni prevoznik, 3. stvarni prevoznik i 4. uzastopni prevoznik. Prevoznik je lice, kod nas to može biti samo preduzeće u vazdušnom saobraćaju, koje na osnovu ugovora o prevozu prevozi putnike i stvari. Dok je kod prevoznika bitno da on stvarno obavlja vazdušni prevoz, kod ugovornog prevoznika se radi o licu koje je zaključilo ugovor o prevozu sa naručilcem prevoza, putnikom ili pošiljaocem. Stvarni prevoznik je lice koje nije ugovorni prevoznik, ali koje izvršava prevoz ili jedan deo tog prevoza, a ne može se smatrati prevoznikom. Uzastopni prevoznik izvršava jedan deo ugovorenog prevoza na osnovu pristanka naručilca prevoza ili putnika.

Korisnik vazdušnog prevoza takođe može biti u različitim pravnim položajima i imati različita ovlašćenja i obaveze na osnovu i povodom ugovora o vazdušnom prevozu. Treba razlikovati sledeća lica: 1. naručilac prevoza je lice koje je sa ugovornim prevoznikom zaključilo ugovor o prevozu, 2. pošiljalac je lice u čije se ime predaje stvar na prevoz na osnovu ugovora o prevozu, 3. primalac je lice koje je ovlašćeno da primi stvari u mestu opredeljenja posle obavljenog prevoza, 4. primalac je lice koje na osnovu ugovora o prevozu ima pravo na ugovorenu prevozninu, 5. imalac prava je lice koje na osnovu ugovora o prevozu može da prema prevozniku istakne zahtev (član 4. Zakona o obligacionim i osnovnim materijalno-pravnim odnosima u vazdušnoj plovidbi, "Sl. list SFRJ", br. 22/1977). Treba takođe naglasiti da se u vazdušnom prevozu mogu pojaviti i druga lica sa određenim pravima, ovlašćenjima, ali da su napred navedena lica najčešće i najznačajnija.

U vazdušnom saobraćaju ugovori o vazdušnom prevozu nisu jedini ugovori kojima se reguliše privredno iskorišćavanje vazduhoplova. Kod ugovora o vazdušnom prevozu je bitno u privrednom smislu da se osnovna privredna motivacija ostvaruje vazdušnim

* Redovni profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu.

ODREĐIVANJE VISINE IZDRŽAVANJA

Obaveza izdržavanja između članova porodice izraz je porodične solidarnosti.¹ Zakon nameće obavezu porodici da osigura egzistenciju svojim članovima koji su ostali bez prihoda. Ova obaveza je kod nas u Republici Srbiji vrlo široko postavljena. Naime, ona ne tereti samo članove uže (nuklearne) porodice, već i druge srodnike, izvan porodičnog kruga. Najčešće će to biti krvni srodnici, ali svakako da nisu isključeni adoptivni i tazbinski.

Osnov konstituisanja obaveze izdržavanja je određeni lični odnos za koji zakon veže nastanak obligacionopravnog odnosa. To je pre svega brak, vanbračna zajednica ili srodstvo (krvno, adoptivno i tazbinsko).² Pored postojanja pravnog osnova (lične veze) potrebno je da se ispune i drugi (materijalni) uslovi koji se po zakonu traže na strani poverioca i na strani dužnika (nemanje sredstava za život, nezaposlenost ili nesposobnost za rad i mogućnost davanja izdržavanja). No, sve ovo nije dovoljno da obezbedi egzistenciju člana porodice kome je potrebna pomoć. Nužno je, naime, da visina izdržavanja bude određena na pravi način. Samo tako osiguraće se postizanje svrhe izdržavanja, a to je obezbeđenje nužnih uslova za život pojedinca, člana porodice. Način određivanja visine izdržavanja je stoga jedno od najznačajnijih pitanja u materiji izdržavanja, pa i porodičnog prava uopšte.³

I

Usvajanje odgovarajućeg sistema za određivanje visine izdržavanja u jednoj zemlji zavisi, pre svega, od društveno-ekonomskih uslova koji u njoj vladaju. Znači da će on biti različit ne samo od zemlje do zemlje, već će se menjati kroz vreme i u istoj državi onako kako se menjaju date prilike u njoj. No, bilo koji sistem određivanja visine izdržavanja da se usvoji⁴ uvek se vodi računa o dva osnovna kriterijuma: o mogućnostima davaoca izdržavanja i potrebama primaoca izdržavanja.

Prema Zakonu o braku i porodičnim odnosima Republike Srbije iz 1980.⁵ godine (čl. 309. st. 2) obaveza članova porodice koji su dužni da daju izdržavanje utvrđuje se u srazmeri sa njihovim mogućnostima, a u granicama potreba tražioca izdržavanja. Dalje su u čl. 310. detaljnije razrađeni ovi kriterijumi i navedeno sve ono što će se ceniti kod utvrđivanja potreba od strane suda (imovno stanje, stepen sposobnosti za rad, mogućnosti zaposlenja), a šta kod mogućnosti davaoca (primanja, njegove sopstvene potrebe, itd.).

* Redovni profesor Pravnog fakulteta u Kragujevcu

¹ Tako se u Opštim odredbama u st. 1. čl. 9. Zakona o braku i porodičnim odnosima sadrži sledeće pravilo: "Izdržavanje je dužnost i pravo članova porodice i drugih srodnika i izraz njihove porodične solidarnosti". Tek ako porodična solidarnost zataji društvena zajednica pruža obezbeđenje članovima porodice (videti čl. 9. st. 2).

² Prema tome, to nije zakon, kao što se to ponegde ističe, iz čega se onda izvlači pogrešno i naziv ove obligacije kao zakonske.

³ U ovom smislu i: Komar, Korać, Ponjavić, Porodično pravo, Beograd, 1999, str. 340.

⁴ Više o ovim sistemima: R. Korać, Izdržavanje djece od strane roditelja u pravu SFRJ, d. teza, str. 70 i dalje.

⁵ Službeni glasnik Republike Srbije, br. 22/1980.

Da bi se u uslovima stalnog rasta troškova života obezbedila koliko-toliko realna vrednost izdržavanja propisana je bila, u prvobitnom tekstu Zakona o braku i porodičnim odnosima, mogućnost valorizacije dosuđenog izdržavanja (čl. 317). Obaveza izdržavanja utvrđena sudskom odlukom povećavala se svake godine za procenat povećanja troškova života u prethodnoj godini u Republici. Ovo je predstavljalo olakšanje položaja izdržavanog lica koje nije bilo dužno da svake godine iznova vodi parnice radi povećanja visine izdržavanja zbog opadanja kupovne moći novca.⁶ Valorizacija nije, dakle, predstavljala povećanje visine izdržavanja, već samo usklađivanje radi njenog održanja u realnom iznosu. Postupak valorizacije se odvijao u izvršnom postupku što je trebalo da doprinese njegovoj efikasnosti.⁷

Izmenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima iz 1993. godine,⁸ usvojeno je drugačije rešenje u pogledu određivanja visine izdržavanja. Ono je bilo uslovljeno tadašnjim društveno-ekonomskim uslovima života, pre svega visokom inflacijom, koja je u vrlo kratkom vremenu obezvređivala dosuđene iznose izdržavanja. Naime, prema tom novom rešenju kada se izdržavanje dosuđuje u novcu njegova visina se ne fiksira već se određivanje vrši procentualno.⁹ I to ako je obveznik izdržavanja u radnom odnosu ili je korisnik penzije, ili ostvaruje druga stalna mesečna novčana primanja, sud određuje buduće iznose izdržavanja procentualno u odnosu na zaradu, penziju ili druga stalna novčana primanja (st. 2. čl. 310a). A ako obveznik izdržavanja ne ostvaruje stalna mesečna novčana primanja sud određuje buduće iznose izdržavanja procentualno u odnosu na iznos najniže zarade u Republici za prethodni mesec (st. 3). Novčani iznosi iz st. 2. i 3. ne mogu biti manji od 15% i veći od 50% od zarade, penzije ili drugog stalnog mesečnog primanja, odnosno od najniže zarade u Republici u prethodnom mesecu. Ovakvo rešenje je bilo i u interesu poverioca i u interesu dužnika. Prvog oslobađa čestog parnicenja radi povećanja izdržavanja, a drugom obezbeđuje da izdržavanje bude srazmerno njegovim primanjima.

II

Ovakvo rešenje je bilo primereno tom trenutku i verovatno obezbeđivalo koliko-toliko optimalne uslove za egzistenciju tražioca izdržavanja. Iako je od izmena zakona proteklo šest godina, što je u zakonodavnoj praksi relativno kratak rok, možemo se već zapitati da li ovakvo rešenje ostvaruje postavljene ciljeve, tj. da li je primereno sadašnjem društveno-ekonomskom trenutku.

Sadašnje stanje u našem društvu karakteriše se privrednom i uopšte društvenom krizom. Ovu činjenicu apsolutno nije potrebno dokazivati i ona se ogleda, pre svega, u drastičnom padu društvenog standarda, u ogromnom broju nezaposlenih. Pored ovoga, zaposleni, penzioneri i svi drugi sa mesečnim primanjima su dovedeni na rub egzistencije jer su im primanja iz meseca u mesec realno sve manja i stižu sa velikim zakašnjenjima. Sve ovo nagoni ljude da se okrenu traženju novih izvora za egzistenciju. Najčešće se

⁶ G. Stanković, Postupak za valorizaciju izdržavanja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 1986, str. 49.

⁷ Premda se u praksi ovaj postupak nije iskazao kao naročito efikasan. Ovome je najviše doprinosila mogućnost izjavljivanja prigovora od strane dužnika, posle čega se on upućivao na parnicu. Videti: Ibid.

⁸ Službeni glasnik RS, br. 22/1993.

⁹ Za ovakvo određivanje zalagala se i većina ispitanika u sprovedenoj anketi prilikom pravljenja Nacrta Kodeksa o porodici. Videti: R. Korać, op. cit. str. 71.

